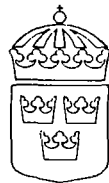

Jordbruksutskottets yttrande

1990/91:JoU8y

Förstärkt konkurrens på livsmedelsområdet

1990/91
JoU8y

Till näringsutskottet

Näringsutskottet har den 9 april 1991 berett jordbruksutskottet tillfälle att senast den 2 maj 1991 avge yttrande över proposition 1990/91:147 om förstärkt konkurrens på livsmedelsområdet jämte motioner.

Propositionen

I proposition 1990/91:147 föreslår regeringen att riksdagen antar det i propositionen framlagda förslaget till lag om förbud mot konkurrensbegränsning i fråga om jordbruksprodukter.

Motioner

I yttrandet behandlar jordbruksutskottet följande motioner:

1990/91:N100 av Stina Gustavsson och Kersti Johansson (c) vari yrkas att riksdagen avslår proposition 1990/91:147.

1990/91:N101 av Roland Sundgren m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att lagstiftningen om konkurrens på livsmedelsområdet systematiskt utformas så att man ej diskriminerar en företagsform framför en annan.

1990/91:N102 av Sven Eric Lorentzon m.fl. (m) vari yrkas

2. att riksdagen med avslag på regeringens förslag i denna del hos regeringen begär nytt förslag till förbud mot exportsamverkan mellan näringsidkare.

1990/91:N103 av Lars Norberg m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en konkurrenslag beträffande förädling och försäljning av jordbruksprodukter skall samordnas med övrig konkurrenslagstiftning, särskilt när det gäller livsmedelshandeln innan föreliggande lagstiftning träder i kraft,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna de principer som enligt motionen bör vara vägledande vid utformning av konkurrensregler på jordbruksområdet,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en konsekvensanalys av lagens verkningar skall föreligga innan den träder i kraft.

1990/91:N104 av Lars Werner m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen avslår proposition 1990/91:147,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stimulansåtgärder i syfte att öka marknadstillträdet för inhemska aktörer,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en samlad konkurrenslagstiftning enligt vad som sägs i motionen,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om exportvolymerna och säljbolag.

1990/91:N105 av Per-Ola Eriksson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar avslå proposition 1990/91:147,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en samlad lagstiftning för ökad konkurrens.

Utskottet

Allmän bakgrund

Enligt nu gällande bestämmelser kännetecknas marknaden på livsmedelsområdet av omfattande regleringar och stöd. Regleringen omfattar alla viktiga jordbruksprodukter och avser förutom primärledet även viss insamling och förädling. Genom regleringen upprätthålls de på administrativ väg fastställda priserna på jordbruksprodukter. Detta förutsätter att pristryckande import förhindras och att pristryckande överskott på den svenska marknaden avlägsnas. Regleringen består därför av två delar, nämligen ett gränsskydd och en intern marknadsreglering. Gränsskyddet upprätthålls i form av rörliga införselavgifter som syftar till att ge en stabil prisnivå inom landet oberoende av svängningar i världsmarknadspriser. Den interna marknadsregleringen, som är något olika utformad för skilda produkter, innebär i huvudsak att lantbrukarna — genom avgifter på all produktion — deltar i finansieringen av kostnaderna för export av de jordbruksprodukter som inte efterfrågas inom landet.

Riksdagen beslutade under våren 1990 om en ny livsmedelspolitik, som innebär en successiv avreglering av jordbruket och en övergång till ett mer marknadsinriktat system (prop. 1989/90:146, bet. JoU25, rskr. 327). Enligt riksdagsbeslutet skall — i avvaktan på resultatet av pågående GATT-förhandlingar — ett gränsskydd i form av rörliga införselavgifter behållas tills vidare. Den interna marknadsregleringen inkl. den kollektiva exportfinansieringen skall successivt avvecklas

fr.o.m. den 1 juli 1991. För att underlätta omställningen av jordbruket till en mer marknadsanpassad situation beslutade riksdagen om vissa övergångsåtgärder. Dessa åtgärder innebär bl.a. ett förenklat system för lönsamhetsutjämning utan exportfinansiering inom mjölkprisregleringen t.o.m. den 1 juli 1995 och en tillfällig budgetfinansiering av en begränsad köttexport t.o.m. budgetåret 1993/94. Vidare behålls ett förenklat system för inlösen av överskott av spannmål t.o.m. budgetåret 1993/94.

1990/91:JoU8y

Lagstiftning om konkurrens inom livsmedelsområdet

I propositionen föreslås att en ny lag införs som innehåller ett straffsanktionerat förbud mot vissa former av samverkan mellan näringsidkare inom livsmedelsområdet. Syftet med förslaget är att motverka vissa skadliga konkurrensbegränsningar som kan uppstå efter avvecklingen av de interna marknadsregleringarna på livsmedelsområdet och därigenom främja att vinsterna av avregleringen kommer konsumenterna till godo.

Den föreslagna lagstiftningen skall enligt propositionen gälla för näringsidkare vars verksamhet avser köp av jordbruksprodukter från jordbrukare eller andra råvaruproducenter. Den skall också omfatta näringsidkare som i något efterföljande produktionsled bearbetar eller förädlar sådana produkter. Den nya lagen skall däremot inte gälla verksamheten inom en koncern eller inom en ekonomisk förening som bara har jordbrukare eller andra råvaruproducenter som medlemmar (primärförening).

I tre motioner yrkas avslag på den föreslagna lagstiftningen. Enligt motionärerna i motion N105 (c) saknas det behov av en särskild konkurrenslagstiftning på livsmedelsområdet eftersom nuvarande konkurrenslag blir tillämplig även på detta område i och med att prisregleringarna upphör den 1 juli 1991. De eventuella skadliga konkurrensbegränsningar ur konsumentsynpunkt som därvid kan uppstå kan således beivras med redan gällande lagstiftning. Motionärerna kritiserar också förslaget såsom stridande mot riksdagens livsmedelspolitiska beslut våren 1990 i fråga om såväl hantering av exportvolymerna som lantbrukskooperationens möjligheter att på olika sätt agera. Vidare framhåller motionärerna att konkurrenskommitténs slutbetänkande borde avvaktas för att i stället söka få till stånd en generellt verkande konkurrenslagstiftning oberoende av företagsform. Mot bakgrund av det anförda begärs i motionen att propositionen avslås (yrkande 1) samt förslag till en samlad lagstiftning för ökad konkurrens (yrkande 2). Även i motion N100 (c) yrkas att propositionen avslås. Som motivering härför framhåller motionärerna liknande synpunkter som i motion N105.

Vänsterpartiet yrkar i motion N104 också att propositionen avslås (yrkande 1). Motionärerna är kritiska mot att regeringen i stället för ett generellt förslag till skärpt konkurrenslagstiftning föreslår särskild lagstiftning för livsmedelsproduktionen och dessutom endast för en begränsad del därav, nämligen primärproduktionen. Enligt motionä-

terna bör olika former av marknadsdelning förbjudas, men man bör därvid se till marknaden som helhet. I yrkande 3 begärs därför förslag till en samlad konkurrenslagstiftning.

Jordbruksutskottet kan för sin del konstatera att avskaffandet av den interna regleringen får till följd att den konkurrensbegränsning som jordbruksprisregleringen inneburit upphör. Som utskottet framhöll i samband med det livsmedelspolitiska beslutet våren 1990 (se 1989/90:JoU25 s. 96 f.) är en väl fungerande konkurrens en förutsättning för att reformens positiva effekter skall komma konsumenterna och samhället i övrigt till del. I sammanhanget framhöll utskottet vidare att det — i perspektivet av en på längre sikt ökande internationell konkurrens — är av värde att Kooperationen även i framtiden kan samverka när det gäller forskning och utveckling, viss marknadsföring och andra aktiviteter som anses förenliga med konkurrenslagstiftning och internationella handelsavtal. Å andra sidan, framhöll utskottet, måste ett riksdagsbeslut om avskaffande av de interna regleringarna innebära att företag inte kan få ta över vissa delar av denna reglering och administrera den i egen regi. Detta borde dock enligt utskottet inte hindra att lantbrukskooperationen och andra enskilda aktörer får en mycket viktig roll i framtiden när det gäller att stabilisera marknaden, upprätthålla olika former av kontraktsproduktion och motverka att årsmånsvariationer slår igenom i alltför kraftiga interna prisvariationer. Men också de mindre företagen måste enligt utskottet ges viss möjlighet att samverka. Det måste också, som utskottet tidigare understrukt, finnas möjlighet att hantera försäljning av tillfälliga överskottskvantiteter, och det borde vara möjligt att finna former för detta som förenar behovet av samordning och utnyttjande av skalfördelar med de krav som samhället måste ställa på väl fungerande marknader. Säljbolag, också branschvisa, kan utgöra en lämplig form för att hantera säsongvariationer och tillfälliga mindre exportkvantiteter.

Utskottet vidhåller en positiv grundsyn när det gäller kooperativ samverkan. Utskottet anser dock att i fråga om förhållandena inom jordbrukssektorn efter en avreglering måste hänsyn tas till att dominerande aktörer — av vilket slag det vara må — inte ges möjligheter att i privat regi överta den offentliga regleringen. Den avgörande frågan blir då att bedöma om den befintliga konkurrenslagstiftningen kan anses tillräckligt effektiv för att motverka oönskade förfaranden eller om lagstiftningen behöver kompletteras i samband med avregleringen. Som framhålls i propositionen kan ingripanden mot konkurrensbegränsningar på livsmedelsområdet ske med stöd av generalklausulen i 2 § konkurrenslagen efter den 1 juli 1991. Ingripande enligt nämnda bestämmelse bygger på den s.k. missbruksprincipen och förutsätter att det i varje enskilt fall kan konstateras att konkurrensbegränsningen har skadlig verkan. Syftet med ett sådant ingripande, som riktas enbart mot det berörda företaget, är att för framtiden undanröja denna typ av skadlig verkan. De former av konkurrensbegränsningar som kan komma att uppstå på livsmedelsområdet efter avregleringen torde vara av den karaktären att de generellt får anses ha skadlig verkan. Med hänsyn härtill och till vikten av att oönskade förfaranden motverkas

snabbt och effektivt delar utskottet regeringens bedömning att starka skäl talar för att ifrågavarande konkurrensbegränsningar uttryckligen bör förbjudas i lag.

Enligt utskottets mening hade det i och för sig varit av värde om konkurrensen inom livsmedelssektorn som helhet nu hade kunnat bedömas. Som framhålls i propositionen har emellertid frågor om konkurrensen i distributions- och handelsled inte något direkt samband med den nu förestående avvecklingen av den interna marknadsregleringen. Att livsmedelskedjan nu inte kan bedömas i sin helhet bör därför enligt utskottets mening inte hindra ett genomförande av den nu föreslagna lagstiftningen. Utskottet vill erinra om att konkurrenskommittén i sitt fortsatta arbete skall överväga såväl frågor om konkurrensen inom livsmedelssektorn i övrigt som en generellt verkande konkurrenslagstiftning.

Med det sagda förordar utskottet att en särskild lagstiftning införs för att förstärka konkurrensen på livsmedelsområdet i samband med att riksdagens beslut om avveckling av de interna marknadsregleringarna träder i kraft den 1 juli 1991.

Syftet med en sådan lagstiftning är — som utskottet ovan framhållit — främst att förhindra sådana skadliga konkurrensbegränsningar som kan uppstå genom att aktörer på marknaden i privat regi tar över den interna marknadsregleringen. Den bör därför, såsom föreslagits i propositionen, omfatta sådana jordbruksvaror som enligt lagen (1990:615) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m.m. kommer att omfattas av gränsskydd. Genom anknytningen till nämnda lag framgår det också att den nya lagstiftningen inte riktas enbart mot kooperativa företag. Genom den föreslagna utformningen av lagen har även riksdagens uttalanden i fråga om samverkan i säljbolag för hantering av säsongvariationer och tillfälliga mindre exportkvantiteter beaktats.

Mot bakgrund av det anförda föreslår utskottet att riksdagen antar regeringens lagförslag i nu behandlad del samt avslår motion N100, motion N104 yrkandena 1 och 3 samt motion N105.

I motion N101 (s) begärs ett tillkännagivande om att lagstiftningen om konkurrens på livsmedelsområdet systematiskt bör utformas så att inte en företagsform diskrimineras i jämförelse med andra företagsformer. Motionen tar särskilt sikte på att den federativa organisationsformen inte bör ställas i ett sämre läge än koncerndriven verksamhet.

Utskottet vill med anledning av motionen erinra om att konkurrenskommittén framhållit att kommittén har för avsikt att göra ytterligare analyser av hur konkurrenslagstiftningen bör utformas och tillämpas för att vederbörlig hänsyn skall kunna tas till Kooperationens särart och olika behov av federativ samverkan. Med hänsyn härtill anser utskottet att motionen inte påkallar någon riksdagens åtgärd.

Utskottet tar i detta sammanhang också upp motion N103 (mp), vari begärs ett flertal tillkännagivanden om konkurrenspolitiken på jordbruksområdet. Sålunda begärs i yrkande 1 att en konkurrenslag beträffande förädling och försäljning av jordbruksprodukter måste samordnas med övrig konkurrenslagstiftning — särskilt när det gäller livsme-

delshandeln — innan den föreslagna lagen träder i kraft. Vidare begärs (yrkande 3) att en konsekvensanalys av lagen skall föreligga innan den träder i kraft. Motionärerna begär också (yrkande 2) att vissa angivna mål skall beaktas vid utformningen av konkurrenslagstiftningen på jordbruksområdet. Målsättningen bör enligt motionärerna vara att statliga ingrepp måste ha sin utgångspunkt i den globala odlings- och livsmedelssituationen, att jordbruks- och betesmark måste bevaras med utnyttjande av mer extensiv jordbruksteknik, att djurhållning skall ske i sådan skala att djurens normala biologiska behov kan tillmötesgå, att jordbruk i skogs- och mellanbygder samt i Norrland ej får hotas av nedläggning, att storskaligt jordbruk med oekologiska metoder i bolagsform ej får förekomma samt att inriktningen bör vara familj jordbruk baserat på bo- och brukarplikt.

Utskottet har ovan gjort den bedömningen att en särskild lagstiftning som förbjuder vissa för konkurrensen skadliga förfaranden skall införas när de interna marknadsregleringarna på livsmedelsområdet avvecklas. För att den nya lagen skall få åsyftad verkan är det givet att den måste träda i kraft samtidigt som de statliga regleringarna upphör att gälla, dvs. den 1 juli 1991. Mot denna bakgrund är det enligt utskottets mening realistiskt att göra tillkännagivanden om att såväl en samordnad konkurrenslagstiftning som en konsekvensanalys av lagen skall föreligga innan den träder i kraft. Utskottet föreslår därför att yrkandena 1 och 3 i motion N103 avslås.

Vad särskilt gäller yrkandet om målsättningen för konkurrenspolitiken på jordbruksområdet kan utskottet konstatera att yrkandet snarare tar sikte på utformningen av jordbrukspolitiken än på konkurrenspolitiken. Riksdagens inställning i fråga om målen för jordbrukspolitiken framgår av betänkandet 1989/90:JoU25. Utskottet finner inte skäl att i detta sammanhang ånyo sakbehandla denna omfattande fråga utan föreslår att yrkande 2 i motion N103 lämnas utan någon vidare åtgärd från riksdagens sida.

Förbud mot samverkan m.m.

Den i propositionen föreslagna lagstiftningen innebär som ovan nämnts att förbud införs mot vissa former av samverkan mellan näringsidkare inom livsmedelsområdet. Förbuden skall enligt förslaget avse sådan samverkan mellan näringsidkare i samma led som innebär att inköp av varor inom landet eller efterföljande produktion eller försäljning delas upp i kvoter, i geografiska områden eller i kundkretsar (marknadsdelning), eller att produktionen eller utbudet av varor inom landet begränsas på annat sätt, eller att underskott vid försäljning av jordbruksprodukter på export finansieras gemensamt.

I propositionen föreslås vidare att förbudet inte skall gälla undantagslöst. Förbudet skall således inte tillämpas på förfaranden som bara i begränsad utsträckning kan påverka konkurrensen på den marknad som det är fråga om i varje särskilt fall. Därutöver föreslås ett dispens-

förfarande, som innebär att marknadsdomstolen — för en viss tid eller tills vidare — skall kunna meddela en näringsidkare tillstånd till ett förfarande som är förbjudet enligt lagen.

I motion N102 (m) yrkas avslag på regeringens förslag såvitt avser förbud mot exportsamverkan mellan näringsidkare samt nytt förslag i denna del (yrkande 2). Enligt motionärerna är förslaget när det gäller förbud mot gemensam exportfinansiering otydligt formulerat och kan förväntas leda till betydande tolkningssvårigheter.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla att avvecklingen av den kollektiva exportfinansieringen är en central del av livsmedelsreformen. Om syftet med avvecklingen av de interna marknadsregleringarna skall uppnås är det enligt utskottets uppfattning av grundläggande betydelse att den kollektiva exportfinansiering som förekommit inom regleringens ram inte övertas eller på annat sätt drivs vidare i privat regi. Det är därför enligt utskottets mening angeläget att ett förbud mot gemensam finansiering av underskott vid export av jordbruksprodukter införs samtidigt som marknadsregleringen upphör att gälla. Utskottet kan för sin del inte finna att förslaget i denna del är oklart formulerat och skulle kunna medföra några betydande tolkningsproblem. Utskottet har inte heller i övrigt något att erinra mot vare sig de föreslagna förbuden mot samverkan eller de föreslagna möjligheterna till undantag och dispens. Utskottet förordar sålunda att propositionen bifalls även i nu behandlad del. Motion N102 yrkande 2 bör följaktligen avslås.

I motion N104 (v) begärs — med hänvisning till 1990 års riksdagsbeslut om livsmedelspolitiken — ett tillkännagivande om hantering av exportvolymerna medelst säljbolag (yrkande 4). Vidare begärs i motionen (yrkande 2) ett tillkännagivande om att stimulansåtgärder bör vidtas i syfte att öka marknadstillträdet för inhemska aktörer. Enligt motionärerna bör stor uppmärksamhet ägnas åt uppföljningen av riksdagens livsmedelspolitiska beslut vad gäller stimulans till småskalig livsmedelsproduktion och förädling.

Utskottets uttalanden i samband med det livsmedelspolitiska beslutet våren 1990 i fråga om hantering av exportvolymerna har redovisats ovan. I beslutet anslöt sig utskottet också till jordbruksministerns uttalande om att stöd till den småskaliga livsmedelsindustrin är en viktig del inom ramen för ett utökat glesbygdssöd. Utskottet vidhåller dessa uttalanden. Utskottet vill i sammanhanget också erinra om att en uppföljning av det livsmedelspolitiska beslutets effekter skall göras och redovisas för riksdagen vid årsskiftet 1994-1995. Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att motion N104 yrkandena 2 och 4 inte bör påkalla någon riksdagens åtgärd.

Mot de delar av propositionen som inte berörts särskilt har jordbruksutskottet ingen erinran.

Stockholm den 2 maj 1991

Karl Erik Olsson

Närvarande: Karl Erik Olsson (c), Jan Fransson (s), Håkan Strömberg (s), Grethe Lundblad (s), Sven Eric Lorentzon (m), Martin Segerstedt (s), Bengt Rosén (fp), Jens Eriksson (m), Åke Selberg (s), Inge Carlsson (s), Ingvar Eriksson (m), Sören Norrby (fp), Lennart Brunander (c), Annika Åhnberg (v), Kaj Larsson (s), Ove Karlsson (s) och Hans Lindforss (mp).

Avvikande meningar

1. Lagstiftning om konkurrens inom livsmedelsområdet

Karl Erik Olsson och Lennart Brunander (båda c) anser att den del av utskottets yttrande som under avsnittet Lagstiftning om konkurrens på livsmedelsområdet börjar med "Utskottet vidhåller" och under avsnittet Förbud mot samverkan m.m. slutar med "ingen erinran." bort ha följande lydelse:

Enligt jordbruksutskottets mening strider förslagen i propositionen mot riksdagens livsmedelspolitiska beslut våren 1990. Regeringen har sålunda inte beaktat riksdagens uttalande angående möjligheter till export av tillfälliga överskottskvantiteter och hur dessa skall finansieras. Utskottet anser att exportverksamhet måste få bedrivas inom branschvisa säljbolag utan hinder av konkurrenslagstiftningen. Den föreslagna lagen hindrar effektivt en sådan verksamhet. Av- vecklingen av exportstödet bör ske i samma takt i Sverige som i omvärlden. Detta innebär att frågan är knuten till utgången av GATT-förhandlingarna.

Propositionen tillgodoser inte heller riksdagens uttalande i fråga om lanbrukskooperationens möjligheter att agera för att stabilisera marknaden, utnyttja kontraktsformer och motverka att årsmånsvariationer slår igenom i alltför kraftiga interna prisvariationer. Utskottet kan vidare konstatera att den föreslagna lagstiftningen gäller företag som köper jordbruksprodukter som omfattas av gränsskyddet. Enligt utskottets mening innebär förslagen en klar diskriminering av Kooperationen som företagsform, eftersom lagstiftningen inte skall gälla för vare sig koncerndriven verksamhet eller verksamhet inom enskild förening. Utskottet anser att Kooperationen är ett mycket bra och effektivt komplement till såväl privata företag som offentlig verksamhet. Speciellt gäller detta i sammanhang där enskilda människor som företagare och/eller konsument har svårt att hävda sig på marknaden, såsom exempelvis livsmedelsmarknaden.

I sammanhanget vill utskottet också peka på konkurrenssituationen inom livsmedelssektorn i senare led. Handeln med livsmedel domine-

ras av tre block. Detta ger en mindre konkurrens. Samtidigt finns misstankar om samarbete mellan blocken vad gäller prissättning och försök att utestänga nya etableringar. Mot detta lägger dock regeringen inga förslag till åtgärder i propositionen.

Såsom marknadsdomstolen anfört i sitt remissyttrande över konkurrenskommitténs betänkande behövs ingen provisorisk konkurrenslagstiftning för livsmedelsområdet då konkurrenslagen efter den 1 juli 1991 gäller även för de områden som tidigare omfattades av prisregleringslagen. Alla ur konsument synpunkt eventuella skadliga konkurrensbegränsningar kan då beivras. Riksdagen har också i det livsmedelspolitiska beslutet uppdragit åt SPK och jordbruksnämnden att redovisa och rapportera utvecklingen efter avregleringen. Enligt utskottets mening är det bättre att avvakta konkurrenskommitténs slutbetänkande och försöka få till stånd en generellt verkande lagstiftning oberoende av företagsform.

Med det anförda föreslår jordbruksutskottet att riksdagen med bifall till motionerna N105 och N100 avslår propositionen och begär förslag till samlad lagstiftning för ökad konkurrens. Genom ställningstagandet blir motionerna N101—N104 i vissa delar tillgodosedda och bör i övrigt inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

2. Lagstiftning om konkurrens inom livsmedelsområdet

Annika Åhnberg (v) anser att den del av utskottets yttrande som under avsnittet Lagstiftning om konkurrens på livsmedelsområdet börjar med "Utskottet vidhåller" och under avsnittet Förbud mot samverkan m.m. slutar med "ingen erinran." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är bristen på konkurrens ett stort problem inom svenskt näringsliv. B.l.a. kan konstateras att den svaga konkurrenslagstiftningen leder till att näringsfrihetsombudsmannen (NO) förklarar mål efter mål i marknadsdomstolen när försök görs att stoppa marknadsdominans av ett företag.

Mot denna bakgrund är utskottet starkt kritiskt till att regeringen i stället för en skärpt konkurrenslagstiftning generellt väljer att nu ta upp endast en bransch — livsmedelsproduktionen — och bara en mycket begränsad del därav, nämligen primärproduktionen. Av det totala konsumentpriset på livsmedel utgör producentpriserna en sjunkande andel. De mellanliggande ledens betydelse ökar. I såväl konkurrenskommitténs betänkande som regeringens proposition finns skrivelser om grossist- och detaljhandelsleden, men inga åtgärder föreslås. De skjuts ständigt på framtiden. För att få en fungerande konkurrens och prispress måste alla led inom livsmedelssektorn åtgärdas. Utskottet delar uppfattningen att olika former av marknadsdelning bör förbjudas, men avvisar förslaget eftersom det utpekar en grupp i stället för att se till helheten.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion N104 yrkandena 1 och 3 avslår propositionen och begär att regeringen snarast återkommer med ett generellt förslag till skärpt

konkurrenslagstiftning. Genom ställningstagandet blir motionerna N100—N103 och N105 i vissa delar tillgodosedda och bör i övrigt inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt utskottets mening är emellertid inte skärpt konkurrens tillräckligt för att tillgodose konsumentintresset i hela dess omfattning. Konsumentintresset kan inte begränsas till att handla enbart om priset. Det gäller också i hög grad frågor om kvalitet både i objektiv och subjektiv mening. Ju längre bort från konsumenten varan produceras, desto mindre kontroll över tillverkning och innehåll. Detta kan sägas gälla generellt, men i särskilt hög grad för livsmedel. Livsmedel är ju färskvaror, som bör produceras nära konsumenten. I riksdagens livsmedelspolitiska beslut framhålls också vikten av att stimulera till en ökad omfattning av småskalig livsmedelsförädling. I den period av omställning som det svenska jordbruket nu befinner sig i är det därför angeläget att stor uppmärksamhet ägnas åt uppföljningen av riksdagsbeslutet vad gäller stimulans till småskalig livsmedelsproduktion och förädling.

Med det sagda föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion N104 yrkande 4 ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Vad slutligen gäller möjligheten att hantera vissa exportvolymmer vill utskottet hänvisa till 1990 års riksdagsbeslut: "Det måste också finnas möjligheter att hantera årsmånsvariationer, säsongsvariationer och tillfälliga exportkvantiteter i övrigt och genom t.ex. branschvisa säljbolag avsätta sådana tillfälliga exportkvantiteter på världsmarknaden." Utskottet kan konstatera att många andra länders överskott exporteras med stöd av budgetmedel och överstatliga medel, och utskottet anser att förändringar bör ske inom ramen för de internationella förhandlingarna. I riksdagsbeslutet 1990 sades: "— — — bör den grundläggande principen om ömsesidighet — — — gälla även i denna fråga."

Enligt utskottets mening bör riksdagen med bifall till motion N104 yrkande 2 ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Lagstiftning om konkurrens inom livsmedelsområdet

Hans Lindforss (mp) anser att den del av utskottets yttrande som under avsnittet Lagstiftning om konkurrens på livsmedelsområdet börjar med "Utskottet tar" och slutar med "riksdagens sida." bort ha följande lydelse:

Enligt jordbruksutskottets mening finns det flera skäl att kritisera den föreliggande propositionen. Det första skälet är att propositionen saknar varje spår av konsekvensanalys. Man söker inte ens uppskatta vinsten i form av lägre matpriser som kan förmodas vara propositionens huvudsyfte.

Redan den genomförda avregleringen kommer med all sannolikhet att leda till en kraftig nedläggning av de miljövänligare jordbruken och djurhållningen i skogs- och mellanbygderna. Det finns anledning att befara att den föreslagna förbudslagstiftningen ytterligare påskyndar

denna utveckling. Från jordbrukarhåll talas om tusentals förlorade arbetstillfällen. — Utskottet kan inte acceptera ett förslag av denna art utan konsekvensanalys.

Ett annat skäl är att en konkurrenslagstiftning enligt utskottets mening i första hand bör vara generell. Utskottet anser att det är önskvärt med en mångfald mindre företag inom livsmedelsindustrin, gärna i form av producentkooperativ. Genom avregleringen uppmunt-
rar staten till detta. Ytterligare stöd kan vara motiverat för att starta mindre kooperativ med olika specialiteter.

Enligt utskottets mening bör en annan målsättning för konkurrens-
politiken på jordbruksområdet gälla än den som har kommit till
uttryck i propositionen. Strävan måste i första hand vara att lagstift-
ningen, när det gäller förädling av jordbruksprodukter, bringas i
samklang med övrig konkurrenslagstiftning. Samtidigt måste dock de
speciella omständigheterna på jordbruksområdet beaktas. Jordbruket
får ej betraktas som en industriell verksamhet. Vidare bör konkurrens-
lagstiftningen på livsmedelsområdet inte bara gälla producentkoopera-
tionen utan även grossistledet och detaljhandeln måste omfattas.

I likhet med motionärerna i motion N103 anser utskottet att mål-
sättningen bör vara *att* statliga ingrepp måste ha sin utgångspunkt i
den globala odlings- och livsmedelssituationen, *att* jordbruks- och be-
tesmark måste bevaras med utnyttjande av mer extensiv jordbrukstek-
nik, *att* djurhållning skall ske i sådan skala att djurens normala
biologiska behov kan tillmötesgå, *att* jordbruk i skogs- och mellanbyg-
der samt i Norrland ej får hotas av nedläggning, *att* storskaligt jord-
bruk med oekologiska metoder i bolagsform ej får förekomma *samt*
att inriktningen bör vara familjejordbruk baserat på bo- och brukar-
plikt.

Vad utskottet med bifall till motion N103 sålunda anfört bör riksdä-
gen som sin mening ge regeringen till känna.

4. Förbud mot samverkan m.m.

Sven Eric Lorentzon, Jens Eriksson och Ingvar Eriksson (alla m) anser
att den del av utskottets yttrande som under avsnittet Förbud mot
samverkan m.m. börjar med "Utskottet vill" och slutar med "följaktli-
gen avslås." bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet finns det mycket som tyder på att konkurrensförhål-
landena har försämrats genom marknadsdelningar på produktionssi-
dan. Utskottet är därför positivt till att den föreslagna lagstiftningen
förbjuder ett sådant förfarande. Ett sådant förbud främjar ökad kon-
kurrens, vilket är till gagn för konsumenterna.

Utskottet är däremot tveksamt till det föreslagna förbudet mot
kollektiv exportfinansiering. Enligt utskottets mening är lagförslaget i
denna del oklart och kan därför förväntas leda till betydande tolk-
ningssvårigheter. Vissa uttalanden i propositionen ger enligt utskottets
mening vid handen att visst utrymme kan skapas för gemensam
exportfinansiering mellan de samverkande företagen. Ett system med
gemensamma säljbolag innebär i realiteten att säljbolaget kan komma

att behöva avyttra produkter till priser som kan understiga den svenska prisnivån. Eftersom inte alla utbudna volymer av en produkt kan förväntas avyttras till samma pris uppstår en form av gemensam täckning av säljbolagets förluster. Genom andra uttalanden i propositionen förefaller det dock som om ovannämnda förfarande omöjliggörs. Regeringen skriver nämligen:

Om verksamheten exempelvis innebär att producenterna på nationell nivå kollektivt bär förluster vid export strider förfarandet i princip mot de här föreslagna förbuden. Varje förening måste själv bära sina förluster vid produktion av överskott.

Enligt utskottets mening förefaller det — vid exempelvis spannmålsexport — svårt att kunna tillfredsställa detta krav med mindre än att varje företag (eller förening) själv svarar för exporten. Utskottet kan inte acceptera ett lagförslag som sannolikt kommer att ge upphov till avsevärda tolkningsproblem, utan anser att förslaget i denna del behöver omarbetas.

Utskottet anser också att det finns skäl att rikta kritik mot förslaget om undantag från förbuden. Förslaget är alltför oprecist och kan därför medföra betydande gränsdragningsproblem. Även den föreslagna möjligheten till dispens inger enligt utskottets mening betänkligheter. Utskottet anser nämligen att bestämmelsens utformning möjliggör ett stort mått av godtycke. Ett sådant förhållande är utskottet inte utan vidare berett att godta.

Sammanfattningsvis anser utskottet att lagförslaget, som syftar till att öka konkurrensen, med föreslagen konstruktion får motsatt effekt. De små företagen hotas att slås ut, och en önskad koncentration uppstår då på marknaden. Denna och andra oönskade sidoeffekter av lagreglering av samverkan mellan näringsidkare måste enligt utskottets mening noggrant analyseras innan riksdagen kan fatta beslut i frågan.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion N102 yrkande 2 avslår propositionen såvitt gäller förbud mot exportsamverkan mellan näringsidkare, undantag från förbuden och dipensförfarandet samt begär nytt förslag i dessa delar.